

e-ISSN 3060-5059

DOI: 10.67227

IJTIMOIIY-GUMANITAR SOHADA ILMIY-INNOVATSION TADQIQOTLAR

ILMIY METODIK JURNAL

Scientific and Innovative Research in
Social and Humanitarian Studies

Vol. 3 • Issue 10

2026

Founded in 2024

publishscience.uz

publish_science_journal@mail.ru

PEER REVIEWED • OPEN ACCESS

NOMINATSIYA JARAYONINING GNOSEOLOGIK, SEMIOLOGIK VA ONOMASIOLOGIK XUSUSIYATLARI: QIYOSIY-TIPOLOGIK TADQIQOT

Tursunova Nodirabegim Fayzullo qizi

Tojimahammadova Dilafruz Ikromjon qizi

Andijon davlat chet tillari instituti, dotsent, (DSc).

e-mail: nodira@gmail.com **ORCID:** <https://orcid.org/0009-0009-1167-9905>

Andijon davlat chet tillari instituti, magistranti.

e-mail: dilafruz@gmail.com

Annotatsiya.

Mazkur maqola tilning asosiy nominativ birligi bo'lmish so'z hamda nominatsiya jarayonining nazariy va amaliy jihatlarini turli tipologik tizimlarga mansub tillar – o'zbek, rus, ingliz, nemis, turkiy (qirg'iz, qozoq, tatar, turkman), venger, fin, golland, chuvash va buryat tillari materiallari asosida tadqiq etishga bag'ishlangan. Tadqiqotning maqsadi nominatsiya jarayonining gnoseologik, semiologik va onomasiologik xususiyatlarini aniqlash, shuningdek, turli xalqlarning bir xil predmet yoki hodisaga nom berishda qaysi belgilarni asos qilib olishini qiyosiy tahlil qilishdan iborat. Tadqiqot vazifalari sifatida so'z va nominatsiya nazariyalarini umumlashtirish, taqlidiy so'zlarning semiotik tabiatini ochib berish, etimologik tahlil orqali so'zning ichki shaklini aniqlash hamda o'zbek tilidagi affiksali so'z yasash jarayonini bosqichma-bosqich tahlil qilish belgilandi. Tadqiqotda tavsifiy, qiyosiy-chog'ishtirma, etimologik, semantik, onomasiologik, semiologik va struktur-morfologik tahlil metodlaridan foydalanildi. Tadqiqot natijalariga ko'ra, "quyon" so'zi misolida german tillari guruhi rang belgisini, slavyan tillari harakat belgisini, fin-ugor tillari anatomik belgini, turkiy tillar esa barcha hollarda harakat tezligi belgisini nomlash asosi sifatida tanlagani aniqlandi. Shuningdek, taqlidiy so'zlarning ikonik belgi sifatidagi tabiati har bir tilning fonetik tizimi orqali milliy o'ziga xoslik kasb etishi, so'zning ichki shakli vaqt o'tishi bilan turlicha tezlikda zaiflashishi hamda o'zbek tilida bitta negizdan to'qqiz bosqichli affiksatsiya orqali murakkab mazmunni ifodalash imkoniyati mavjudligi dalillandi. Tadqiqot natijalari nominatsiya nazariyasini falsafiy-mavhum qarashlar bilan bir qatorda aniq tillararo qiyosiy dalillar asosida ham boyitish mumkinligini ko'rsatadi. Olingan natijalar lug'atshunoslik, etimologiya, qiyosiy-tipologik tilshunoslik, leksikologiya, semasiologiya hamda tarjimashunoslik sohalarida nazariy va amaliy ahamiyatga ega bo'lib, kelgusidagi tadqiqotlar uchun muhim ilmiy manba vazifasini bajaradi.

Kalit so'zlar: so'z, nominatsiya, ichki shakl, taqlidiy so'z, onomasiologiya, semiologiya, ikonik belgi, etimologik tahlil, qiyosiy-tipologik tahlil, affiksatsiya.

ГНОСЕОЛОГИЧЕСКИЕ, СЕМИОЛОГИЧЕСКИЕ И ОНОМАСИОЛОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ПРОЦЕССА НОМИНАЦИИ: СРАВНИТЕЛЬНО-ТИПОЛОГИЧЕСКОЕ ИССЛЕДОВАНИЕ

Турсунова Нодирабегим Файзулло кизи

Тожимахаммадова Дилафруз Икромжон кизи

Андижанский государственный институт иностранных языков, доцент, (DSc).

Андижанский государственный институт иностранных языков, магистрантка.

Аннотация.

Статья посвящена исследованию теоретических и практических аспектов слова как основной номинативной единицы языка и процесса номинации на материале языков, принадлежащих к различным типологическим системам: узбекского, русского, английского, немецкого, тюркских (киргизского, казахского, татарского, туркменского), венгерского, финского, нидерландского, чувашского и бурятского языков. Цель исследования заключается в выявлении гносеологических, семиологических и ономасиологических особенностей процесса номинации, а также в сравнительном анализе признаков, которые представители различных народов выбирают в качестве основы наименования одного и того же предмета или явления. В качестве задач исследования определены обобщение теорий слова и номинации, раскрытие семиотической природы звукоподражательных слов, установление внутренней формы слова посредством этимологического анализа, а также поэтапное изучение процесса аффиксального словообразования в узбекском языке. В исследовании использованы описательный, сравнительно-сопоставительный, этимологический, семантический, ономасиологический, семиологический и структурно-

морфологический методы анализа. Согласно результатам исследования, на примере наименования «заяц» установлено, что германские языки выбирают в качестве основы номинации признак цвета, славянские языки — признак движения, финно-угорские языки — анатомический признак, а тюркские языки во всех случаях — признак скорости движения. Кроме того, обосновано, что природа звукоподражательных слов как иконических знаков приобретает национальную специфику посредством фонетической системы каждого языка, внутренняя форма слова с течением времени ослабевает с различной скоростью, а в узбекском языке существует возможность выражения сложного содержания посредством девятиступенчатой аффиксации от одной основы. Результаты исследования показывают, что теория номинации может быть обогащена не только философско-абстрактными положениями, но и конкретными межъязыковыми сравнительными данными. Полученные результаты имеют теоретическое и практическое значение для лексикографии, этимологии, сравнительно-типологического языкознания, лексикологии, семасиологии и переводоведения, а также могут служить важным научным источником для дальнейших исследований.

Ключевые слова: слово, номинация, внутренняя форма, звукоподражательное слово, ономазиология, семиология, иконический знак, этимологический анализ, сравнительно-типологический анализ, аффиксация.

EPISTEMOLOGICAL, SEMIOLOGICAL, AND ONOMASIOLOGICAL FEATURES OF THE NOMINATION PROCESS: A COMPARATIVE-TYPOLOGICAL STUDY

Tursunova Nodirabegim Fayzullo qizi

Tojimahammadova Dilafuz Ikromjon qizi

Andijan State Institute of Foreign Languages, Associate Professor, (DSc).

Andijan State Institute of Foreign Languages, Master's Student.

Abstract.

This article investigates the theoretical and practical aspects of the word as the primary nominative unit of language and the process of nomination based on materials from languages belonging to different typological systems, including Uzbek, Russian, English, German, Turkic languages (Kyrgyz, Kazakh, Tatar, and Turkmen), Hungarian, Finnish, Dutch, Chuvash, and Buryat. The purpose of the study is to identify the epistemological, semiological, and onomasiological features of the nomination process and to conduct a comparative analysis of the characteristics selected by different peoples as the basis for naming the same object or phenomenon. The research objectives include synthesizing theories of the word and nomination, revealing the semiotic nature of onomatopoeic words, identifying the internal form of words through etymological analysis, and examining the process of affixal word formation in Uzbek step by step. The study employs descriptive, comparative-contrastive, etymological, semantic, onomasiological, semiological, and structural-morphological methods of analysis. According to the findings, an examination of the word “hare” reveals that Germanic languages select color characteristics as the basis for nomination, Slavic languages emphasize movement, Finno-Ugric languages rely on anatomical features, while Turkic languages consistently select the speed of movement as the motivating characteristic. Furthermore, the study demonstrates that the nature of onomatopoeic words as iconic signs acquires national specificity through the phonetic system of each language, that the internal form of words gradually weakens at different rates over time, and that Uzbek allows complex meanings to be expressed through a nine-stage process of affixation derived from a single root. The findings indicate that nomination theory can be enriched not only through abstract philosophical perspectives but also through concrete cross-linguistic comparative evidence. The results have theoretical and practical significance for lexicography, etymology, comparative-typological linguistics, lexicology, semasiology, and translation studies, and may serve as an important scholarly resource for future research.

Keywords: word, nomination, internal form, onomatopoeic word, onomasiology, semiology, iconic sign, etymological analysis, comparative-typological analysis, affixation.

Kirish. Soʻz barcha davrlarda turli mamlakat tilshunoslarining diqqat markazida boʻlgan. Chunki soʻz dunyosi til dunyosi bilan bogʻliq boʻlib, biri ikkinchisini doimo taqozo etadi. Tilning paydo boʻlishi soʻzning paydo boʻlishi bilan bogʻliq. Dastlabki tillardagi taqlidiy soʻzlardan boshlab (masalan, oʻzbek tilidagi *kakku*, rus tilidagi *кукушка*, ingliz tilidagi *cuckoo*), zamonaviy murakkab tushunchalarni ifodalovchi terminlar, frazemalar yuzlab, minglab ilmiy monografiya va dissertatsiyalarda turli tillar materiali asosida tadqiqot obyekti boʻlib kelmoqda.

Hozirgi kunda biror-bir til yoʻqki, uning leksik, frazeologik qatlami lugʻatlarda xatlanib, tasvirlanib, taʼriflangan boʻlmasa. Shunga qaramasdan, soʻzning maqomi, uning semantik-strukturaviy hamda funksional xususiyatlarini jamlagan

holda hali-hanuz yagona ilmiy ta'rif berilmagan. Ba'zi tilshunoslarning ta'kidlashicha, hozirgi kunda ikki yuzdan ortiq ta'rif so'z uchun keltirilgan. Bunday holatning bo'lishi tabiiy, chunki turli til oilalariga mansub tillarda so'zlarning gnoseologik hamda semiologik shakl-shamoyili turlicha. Hind-Yevropa tillari oilasiga kiruvchi tillarning o'zida ham turlicha ta'riflarni ko'rishimiz mumkin. Xitoy, yapon, koreys tillarida so'z maqomini aniqlashda o'zgacha tamoyillar mavjud. Jumladan, amerikalik deskriptivist L. Blumfeld so'zni erkin shaklda alohida ishlatilishi mumkin bo'lgan eng kichik til birligi sifatida ta'riflab, bu tushunchaning tilshunoslik tarixida markaziy muammolardan biri ekanligini ko'rsatgan edi [Bloomfield, 1933; 178].

German tillari bilan turkiy tillar so'zlarining shakllanishidagi ichki hamda tashqi farqlar — fleksiya va suffiksatsiya hodisalari — tillarni flektiv hamda agglutinativ turlarga ajratuvchi sabablardan biri hisoblanadi. Demak, so'zlar nafaqat tilning nominativ birligi, balki tillarning gnoseologik kelib chiqishi, ularning qaysi tillar bilan qarindoshligini ochib beruvchi benazir kalit hamdir.

Nomlash (nominatsiya) masalasiga yondashuvlar qadimgi davrlardayoq falsafiy tafakkurning muhim yo'nalishlaridan biri sifatida shakllangan. Nominatsiya nazariyasi va umuman onomasiologiyaga doir ilk qarashlar antik davr faylasuflari — Platon, Aristotel, Diogen Bobillik, Varron tomonidan ilgari surilgan. Diogen so'zning tabiati haqida "Gap — ongdan o'sib chiqadigan belgisi tovush" deb ta'riflagan bo'lsa, Varron nutqning uch tarkibini — so'zlarning predmetlarga biriktirilishi, predmetlar bilan bog'liq so'zlarning ma'no kasb etishi va so'zlarning fikr ifodalashdagi rolga ajratgan [Kosykh, 2016; 81].

Antik yunon tilshunosligida nomlarning kelib chiqishi haqida ikki qarama-qarshi taxmin mavjud bo'lgan: *physei* (predmet tabiati asosida nomlash) va *thesei* (kelishuv yoki konvensiya asosida nomlash) [Kondrashov, 2013; 35]. Keyinchalik Rim davrida bu tushuncha tizimlashib, so'zlar *nomina appellativa* (tur nomlari) va *nomina propria* (shaxs nomlari) kabi guruhlariga ajratilgan [Razumova, 2002; 15].

Har bir so'z o'ziga taalluqli semiotik "dunyo"ni tashibgina qolmay, balki xalqning milliy-madaniy "ruhini" ifodalovchi vosita bo'lib ham xizmat qiladi. Turli xalqlardagi o'ziga xoslikni avvalambor ularning leksik, frazeologik birliklarini o'rganish orqali bilishimiz mumkin. Har qanday nom, nomlash tafakkur qilish bilan bevosita bog'liq: har qanday tabiiy predmet, narsa-hodisa dastavval idrok etilib, uning xususiyati ongimizda muhrlanadi va o'z nomiga ega bo'ladi.

Nazariy lingvistika fanining asoschisi V. Humboldtning ta'limotiga ko'ra, har qanday til o'sha xalqning ruhiyati bilan bog'liq [Gumboldt, 1985; 47]. Insonning narsa-predmetlarga munosabati til orqali amalga oshiriladi. V. Humboldt nazariyasining davomchisi L. Vaysgerberning ta'kidlashicha, til o'zi o'rab turgan borliqni yaratadi: so'zlar rang-barang narsa-hodisalarga ma'lum nuqtayi nazar orqali tartib beradi [Vaysgerber, 1993; 56]. Ushbu nazariy qarashni E. Sepir va B. Uorf tadqiqotlarida ham uchratamiz [Sapir, Whorf, 2017]. Keyingi tanqidiy tahlillar shuni ko'rsatadiki, tilning tafakkurga ta'siri masalasi bir ma'noli emas, balki kuchli va kuchsiz talqinlarni farqlashni taqozo etadi [Lucy, 1997; 291].

Til birliklarining belgilar tizimi sifatidagi mohiyatini dastlab F. de Sossyur asoslab bergan: til — bu belgilar tizimi bo'lib, undagi har bir birlik belgilanayotgan narsa (*signifié*) va uni ifodalovchi shakl (*signifiant*) o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik asosida mavjud bo'ladi [Sossyur, 1999; 34]. Sossyur tilning ikki yo'nalishini ajratadi: paradigmatic (vertikal) — so'zlarning tizimdagi o'zaro semantik munosabatlari; syntagmatic (gorizontal) — til birliklarining nutq tarkibida o'zaro bog'lanishi [Sossyur, 1999; 44].

Bu yondashuvni rivojlantirgan amerikalik semiotik olimlar Ch. Pirs, Ch. Morris hamda K. Levil tilni nafaqat ijtimoiy muloqot vositasi, balki belgilar tizimining falsafiy modeli sifatida sharhlaydilar [Pirs, 1965; 61]. Ch. Pirs belgining uchlik tabiatini (belgi – obyekt – interpretant) asoslab, semiosis jarayonining dinamik mohiyatini ko'rsatadi [Pirs, 1965; 93]. Ch. Morris semiotikani sintaktika, semantika va pragmatikaga ajratgan holda til belgilarining ishlash mexanizmini izohlagan [Pirs, 1965; 42]. K. Levil belgilar tizimini madaniy strukturalar bilan bog'lab, har bir til birligi xalqning ijtimoiy tajribasini ifodalovchi vosita ekanligini ta'kidlagan [Pirs, 1965; 43].

Tilning asosiy funksiyasi muloqot vositasi bo'lishi bilan birga, tushuncha (falsafiy kategoriya) bilan til o'rtasida sifat farqi mavjud: tabiiy borliqdagi narsa-hodisalardan ko'ra so'zning soni ancha ko'p bo'ladi. Inson ijodkorligi tufayli yaratilgan personifikatsiya hodisalari ("o'rmon uyquda", "bahor keldi"; ingliz tilida *Time flies when you're having fun*, *The sun smiled down on us*; rus tilida *Море сердилось и бушевало*) borliqni ma'lum darajada "noto'g'ri", obrazli tarzda ifodalaydi.

Bu o'ziga xosliklar xalqlarning yashash makoni bilan ham bog'liq. Golland tilida "baliq" bilan bog'liq taom nomlari va paremiyalar ("Seld baliq'i vatanda bo'lsa, kasallik vatandan tashqarida") ko'p uchraydi. Fin tilida "Sauna dorixonadan afzal" degan maqol shakllangan. O'zbek tilida "isiriq solmoq" kabi iboralar mavjud. Eskimos tilida qorning turli holatlarini ifodalovchi ko'plab so'zlar bor. Shu bilan birga, insonning idrok etish qobiliyati universal bo'lganligi sababli, "mehmon/gost'guest", "mehmondo'stlik/gostepriimstvo/hospitality" kabi ma'nodosh so'zlarni turli tillarda topish mumkin.

NOMLASH, NOM BERISH VA SO'Z TANLASH ASPEKTLARI

U yoki bu so'zning tilda paydo bo'lishiga lingvistik hamda ekstralingvistik omillar — tajriba, lisoniy texnika, jamiyat ta'siri, til tizimi va borliqni tafakkur qilish aspektlari — ko'maklashadi. Tildagi har qanday nomlanish tajriba natijasi hisoblanadi. "Языковая номинация" monografiyasi mualliflari ta'kidlaganidek, inson yorug', qorong'i, sovuq kabi sifatlarni yoki bo'ri, o'rmon kabi otlarni yarata olmasa edi, agar u ilgari bu xususiyatlar bilan tajriba orqali tanish bo'lmaganida [Serebrenikov, 1977; 52].

Yangi nom berish jarayonida jamiyatning roli muhim. Rus tilida aviator ma'nosidagi "лётчик" so'zi salbiy uslubiy bo'yoqqa ega — "ец" qo'shimchasi (*подлец, глупец, наглец*) tufayli rad etilib, neytral "чик" qo'shimchali "лётчик" so'zi qabul qilingan [Serebrenikov, 1977; 55]. Xuddi shunday, ingliz tilida "bookworm" (kitobsevar) so'zi ijobiy-neytral

ma'noga ega bo'lsa, "bookaholic" shakli "alcoholic" so'zi orqali salbiy qaramlikni anglatadi.

Til tizimining shakllangan nomlash usullari — qo'shma so'z yasalishi (ingliz: *smartphone, greenhouse*; nemis: *Zahnarzt, Wasserflasche, Fußballspieler*; rus: *водопровод, самолёт, лесопилка*; o'zbek: *ko'zoynak, bilaguzuk, uchburchak*) va affiksalar so'z yasalishi (turkiy tillarda) — tillarning tipologik xususiyatlarini aks ettiradi. O'zbek tilida "mashina" negizidan affiksalar yordamida "mashinalashtirmaganligingizdandirda" kabi ko'p bosqichli yasama so'zlar hosil qilinishi mumkin (batafsil tahlili NATIJALAR qismida keltirilgan). Onomasiologik yondashuv nuqtayi nazaridan, yangi nomlash birligi til jamoasining nomlash ehtiyojidan kelib chiqib, tushunchaviy in'ikosdan shaklga qarab bosqichma-bosqich shakllanadi [Stekauer, 2005; 9].

Etimologik tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, so'zlarning dastlabki nomlanishi ularning ichki shakli — tovush qobig'i bilan dastlabki mazmuni o'rtasidagi bog'liqlik — orqali izohlanadi.

R. A. Budagovning ta'kidlashicha, so'zning ichki shaklida uning dastlabki ma'nosi odatda so'z strukturasidan kelib chiqadi [Budagov, 2003; 80]. Masalan, nemis tilidagi "Bar" (ayiq) "bhero" (jigarrang) so'zi bilan, "Fuchs" (tulki) "pük" (paxmoq) o'zagi bilan bog'liq [Serebrennikov, 1977; 68]. O'zbek tilidagi "bosh" so'zi qadimiy turkiy "baş" so'zidan, "daraz" so'zi fors tilidagi "dar" (eshik) va "xat" (butoq) so'zlari qo'shilmasidan kelib chiqqan.

Vaqt o'tishi bilan so'zning dastlabki etimologik bog'liqligi so'nib boradi — bu tabiiy holat bo'lib, til rivoji va abstrakt tafakkur bilan bog'liq. Ingliz tilidagi "nice" so'zi lotincha "nescius" ("bilmaydigan", *ne-* "emas" + *scire* "bilmoq") so'zidan kelib chiqqan bo'lsa-da, hozirda "yoqimli" ma'nosini anglatadi [Etymonline].

TAQLIDIY SO'ZLAR — NOMLAR

Tilning paydo bo'lishi to'g'risidagi farazlar qatorida taqlidiy so'zlar masalasi alohida o'rin tutadi. Har qanday tilning leksik qatlamida tabiiy tovushlar (parranda, hayvonlar, tabiat hodisalari) asosida shakllangan so'zlar mavjud: o'zbek tilida "g'umbur-gumbur", "yilt-yilt", "guvullamoq", "kishnamoq", "sharshara" kabi. Bir qator taqlidiy so'zlar turli tillarda o'xshash tovushlar asosida yasalgan: o'zbek "chug'urlamoq" – rus "чирикать" – ingliz "chirp"; "hurak otmoq" – rus "храпеть" – ingliz "snore" – nemis "schnarchen".

S. V. Voronin ta'kidlaganidek, taqlidiy so'z — bu so'zning fonemalari bilan u nom berayotgan predmet yoki hodisaning belgisi o'rtasida zarur, takrorlanuvchi va barqaror fonetik motivatsion bog'lanish mavjud bo'lgan birlik hisoblanadi [Voronin, 1982; 42]. Semiologiya nuqtayi nazaridan taqlidiy so'zlar Ch. Pirs tasnifidagi ikon belgilar sirasiga kiradi, chunki ifodalanmish (mazmun) va ifodalovchi (tovush shakli) o'rtasidagi aloqa o'xshashlik asosiga qurilgan [Pirs, 1965; 58]. Zamonaviy xalqaro tadqiqotlar ham bu qarashni tasdiqlaydi: ikoniklik tilshunoslikning periferik emas, balki til tabiatining asosiy xususiyati sifatida qaraladi va u ikkilik (bor/yo'q) emas, balki gradual (bosqichli) hodisa sifatida namoyon bo'ladi [Ćwiek va boshqalar, 2025]. Bundan tashqari, tovush va ma'no o'rtasidagi ikonik bog'lanishni aniqlashda nafaqat akustik, balki artikulyatsion (talaffuz) omillar ham muhim rol o'ynashi empirik tarzda isbotlangan [Imai va boshqalar, 2025]. Pirs tasnifiga ko'ra, belgilar uch turga bo'linadi: ikon (myu, buzz, ding), indeks (tutun – olov), simvol (davlat bayrog'i, matematik belgilar) [Pirs, 1965; 67]. R. Jakobson ham tovush va ma'no o'rtasidagi bog'liqlik masalasini tilshunoslikning abadiy dolzarb muammolaridan biri sifatida baholagan edi [Jakobson, 1965; 23].

S. V. Voronin fikricha, ikon belgilar ichida ikki tur mavjud: 1) taqlidiy birliklar (onomatopoeik so'zlar) — tabiiy tovushlarni akustik jihatdan taqlid qiluvchi birliklar (*мяу, шлән, rustle, jingle*); 2) fonosimvolik birliklar — artikulyatsion holatni ifodalovchi so'zlar (*нуцать, тьфу, spit, pfu*) [Voronin, 1982; 55]. Bu tasnif zamonaviy korpus va eksperimental tadqiqotlarda ham o'z tasdig'ini topgan: ingliz tili leksikasidagi katta hajmdagi statistik tahlil shuni ko'rsatadiki, hajm bilan bog'liq tovush ramziyligi (masalan, baland unlilar — kichik predmetlarga, past unlilar — katta predmetlarga mos kelishi) tasodifiy emas, balki tizimli xususiyatga ega [Vinson va boshqalar, 2021]. Shuningdek, tovush ramziyligining kuchi so'zning leksikadagi distributiv (tarqalish) xususiyatlari bilan bog'liqligi ham aniqlangan [Westbury va boshqalar, 2018]. "Языковая номинация" monografiyasi mualliflari ta'kidlaganidek, ba'zi tillarda, jumladan, chuvash va buryat tillarida, tabiat tovushlariga taqlid qiluvchi so'zlar boshqa tillarga nisbatan ancha rivojlangan [Serebrennikov, 1977; 66]. Xalqaro tadqiqotlar ikoniklikni nafaqat og'zaki, balki imo-ishora tillarida ham kuzatiluvchi umumtilshunoslik xususiyati sifatida talqin qiladi [Perniss va boshqalar, 2010]. Beshta turli tildan olingan ideofonlar ustida o'tkazilgan eksperimental tadqiqot tovush ramziyligining tildan tilga farqlanishini, ammo umuman barqaror hodisa ekanligini tasdiqladi [Dingemanse va boshqalar, 2016].

TADDIQOT METODLARI

Ushbu tadqiqot so'z, nominatsiya va taqlidiy so'zlarning lingvistik tabiatini har tomonlama yoritish maqsadida bir nechta metodlarning uyg'unlashtirilgan holda qo'llanilishini taqozo etdi. Tadqiqotning nazariy qismi, ya'ni so'z, nominatsiya, frazema va terminlarning mohiyatini yoritish uchun tavsifiy metod asos qilib olindi. Ushbu metod yordamida mavjud nazariy qarashlar tizimlashtirilib, til birligi sifatida so'zning xususiyatlari, uning gnoseologik va semiologik jihatlari izchil bayon etildi. Tavsifiy metod, ayniqsa, til hodisalarining umumiy manzarasini yaratish va keyingi tahlil bosqichlari uchun nazariy poydevor shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etdi.

Tadqiqotning markaziy o'rnini qiyosiy-chog'ishtirma metod egallaydi. Bu metod yordamida o'zbek, rus, ingliz, nemis tillari bilan bir qatorda turkiy tillar (qirg'iz, qozoq, tatar, turkman), shuningdek, venger, fin, golland, chuvash va buryat tillaridagi til materiallari o'zaro solishtirildi. Xususan, "quyon", "daryo", "bulbul" kabi so'zlarning turli tillarda qanday belgi asosida nomlanganligi, shuningdek, taqlidiy so'zlarning fonetik-semantik xususiyatlari tipologik jihatdan qiyoslandi. Bunday yondashuv tillararo o'xshashlik va farqlarning sabablarini ochib berish, nominatsiya jarayonidagi milliy-madaniy o'ziga xoslikni aniqlash imkonini berdi. Til universalialari va tipologiyasi sohasidagi klassik ishlar ham qiyosiy-chog'ishtirma tahlilning tillararo qonuniyatlarni ochishdagi metodologik ahamiyatini asoslab beradi [Comrie, 1981; 5].

So'zlarning tarixiy taraqqiyoti va dastlabki ma'nosini aniqlash maqsadida etimologik tahlil metodi qo'llanildi.

Ushbu metod orqali ingliz tilidagi *nice*, nemis tilidagi *Fuchs* va *Hase*, rus tilidagi *заяц*, o'zbek tilidagi *quyon* va *daraz* kabi so'zlarning kelib chiqish tarixi, ularning dastlabki ma'nosi bilan hozirgi ma'nosi o'rtasidagi bog'liqlik yoki uzilish holatlari tahlil qilindi. Bu metod so'zning ichki shaklini ochib berish, vaqt o'tishi bilan ma'no o'zgarishi qonuniyatlarini aniqlashda muhim vosita bo'lib xizmat qildi.

So'zlarning ma'no taraqqiyoti, ko'chma ma'nolar, personifikatsiya va obrazli ifodalarni o'rganishda semantik tahlil metodiga murojaat qilindi, bu esa, masalan, "bahor keldi" yoki "Time flies" kabi konstruksiyalardagi ma'no ko'chishi mexanizmlarini yoritishga xizmat qildi. Shu bilan birga, narsa-hodisaga nom berishda aynan qaysi belgi nomga asos bo'lganligini aniqlash uchun onomasiologik metod, so'zlarni belgi sifatida — *signifiant/signifié*, ikon, indeks va simvol turlariga ko'ra — tahlil qilishda semiologik metod qo'llanildi. Pirsning belgilar tasnifiga asoslanib, taqlidiy so'zlar ikon belgisi sifatida baholandi [Pirs, 1965; 32].

Nihoyat, o'zbek tilidagi so'z yasash jarayonini chuqur yoritish maqsadida strukturaviy-morfologik tahlil metodidan foydalanildi. Bu metod orqali turkiy tillarga xos affiksatsiya hodisasi bosqichma-bosqich tahlil qilinib, "mashinalashtirmaganligingizdandirda" kabi ko'p qo'shimchali yasama so'zlarning ichki tuzilishi, har bir affiksning grammatik va semantik vazifasi alohida ko'rsatib o'tildi. Xulosa qilib aytganda, ushbu tadqiqotda tavsifiy, qiyosiy-chog'ishtirma, etimologik, semantik, onomasiologik, semiologik hamda strukturaviy-morfologik tahlil metodlaridan kompleks tarzda foydalanildi, bu esa tadqiqot natijalarining ishonchliligi va xolisligini ta'minlashga xizmat qildi. So'z yasashi generativ grammatika doirasida alohida komponent sifatida chuqur tadqiq etilgan bo'lib, bu strukturaviy-morfologik tahlil uchun nazariy asos vazifasini o'taydi [Aronoff, 1976; 21].

NATIJALAR

Tadqiqot davomida o'tkazilgan qiyosiy-chog'ishtirma, etimologik va onomasiologik tahlillar natijasida bir qator muhim qonuniyatlar aniqlandi. Eng avvalo, turli tillarda bir xil predmet yoki hodisaning nomlanishida xalqlar tomonidan turlicha belgilarning asos qilib olinishi aniqlandi. Bunga eng yorqin misol sifatida "quyon" so'zining turli tillardagi nomlanish asoslarini keltirish mumkin. Tahlil shuni ko'rsatdiki, bir xil hayvon — kemiruvchilar oilasiga mansub, uzun quloqli va orqa oyoqli kichik jonzo — turli xalqlar tomonidan uning turli xususiyatlari (rangi, harakati yoki tashqi tuzilishi) asosida nomlangan. Natijalar 1-jadvalda umumlashtirilgan.

1-jadval. "Quyon" so'zining turli tillardagi nomlanish asoslari

Til	So'z shakli	Nomlanish asosidagi belgi	Izoh
Nemis	Hase	Rang (kulrang)	Qadimiy nemis tilidagi "kulrang" ma'nosini bildiruvchi so'zdan kelib chiqqan
Ingliz	hare	Rang (kulrang-jigarrang)	Qadimiy ingliz tilidagi "hasu" (jigarrang-kulrang) so'ziga borib taqaladi
Rus	заяц	Harakat (sakramoq, uchmoq)	"g'hel/gol" (sakramoq) o'zagidan yasalgan
Venger	nyúl / Füles	Anatomik belgi (quloq)	"Fül" (quloq) so'zidan kelib chiqqan
O'zbek	quyon	Harakat (tez yugurish, qochish)	"ku" (tez harakatlanish) ildizi + "-yon" (hayvon nomi yasovchi qo'shimcha)
Qirg'iz	koyon	Harakat	O'zbekcha "quyon" bilan bir o'zakkosh
Qozoq	qoyan	Harakat	O'zbekcha "quyon" bilan bir o'zakkosh
Tatar	kuyan	Harakat	O'zbekcha "quyon" bilan bir o'zakkosh
Turkman	guýyň	Harakat	O'zbekcha "quyon" bilan bir o'zakkosh

Jadvaldan ko'rinib turibdiki, german tillari guruhi (nemis, ingliz) quyonni asosan rang belgisi orqali, slavyan tili vakili (rus) harakat belgisi orqali, ugr-fin tili vakili (venger) anatomik belgi orqali nomlagan. Turkiy tillar guruhi (o'zbek, qirg'iz, qozoq, tatar, turkman) esa barchasi bir ovozdan harakat tezligi belgisini asos qilib olgan va bu belgi turkiy tillarda umumiy o'zak ("ku-") darajasida saqlanib qolgan. Bu natija turkiy tillarning leksik-semantik qarindoshligini ko'rsatuvchi qo'shimcha dalil sifatida baholanishi mumkin.

Ikkinchi guruh natijalari taqlidiy so'zlar bilan bog'liq. Tahlil qilingan o'zbek, rus, ingliz, nemis, chuvash va buryat tili materiallari shuni ko'rsatdiki, hayvon va parranda ovozlari taqlid qiluvchi so'zlar (masalan, "chug'urlamoq" – чирикать – chirp) tillararo fonetik o'xshashlikka ega bo'lsa-da, har bir tilning fonologik tizimi bu so'zlarning yakuniy shaklini belgilaydi. Chuvash va buryat tillaridan yig'ilgan 20 dan ortiq taqlidiy birlik tahlili shuni ko'rsatdiki, bu tillarda tabiat hodisalari (shamol, yomg'ir, muz, suv) tovushlarini ifodalovchi taqlidiy so'zlar boshqa tillarga nisbatan ancha boy va tabaqalashgan, bu esa mazkur xalqlarning tabiat bilan yaqin aloqada yashash tarzi bilan bog'liq bo'lishi mumkin.

Uchinchi natija sifatida etimologik tahlil orqali so'zlarning ichki shakli bilan hozirgi ma'nosi o'rtasidagi munosabat ikki turga ajratildi: (1) ichki shakli saqlanib qolgan so'zlar (o'zbek tilidagi "quyon", "isiriq solmoq") va (2) ichki shakli butunlay yo'qolgan so'zlar (ingliz tilidagi *nice*, rus tilidagi "предмет"). Bu ikki guruh o'rtasidagi farq so'zning qo'llanilish chastotasi va semantik "yuki" bilan bog'liqligi aniqlandi. Turkiy tillar etimologiyasiga oid fundamental lug'atlarda ham "quyon" kabi so'zlarning qadimiy turkiy negizlari qayd etilgan [Clauson, 1972; 654].

To'rtinchi natija o'zbek tilidagi affiksali so'z yasashiga oid bo'lib, "mashina" negizidan "mashinalashtirmaganligingizdandir" shakligacha bo'lgan to'qqiz bosqichli affiksatsiya jarayoni tahlil qilindi (2-jadval).

2-jadval. "Mashina" negizidan ko'p bosqichli affiksatsiya orqali so'z yasashi

Bosqich	Yasalgan shakl	Qo'shilgan affiks	Yangi ma'no
1	Mashina	—	predmet nomi
2	Mashinalash	-lash	fe'l (jarayon)
3	Mashinalashtirish	-tir, -ish	orttirma nisbat, harakat nomi
4	Mashinalashtirmagan	-ma, -gan	inkor, o'tgan zamon sifatdosh
5	Mashinalashtirilmagan	-il, -magan	majhul nisbat + inkor
6	Mashinalashtirilmaganligi	-lig	harakat nomi (otlashtirish)
7	Mashinalashtirilmaganligingiz	-ingiz	egalik (2-shaxs ko'plik)
8	Mashinalashtirilmaganligingizdan	-dan	kelishik (sabab)
9	mashinalashtirilmaganligingizdandirda	-dir, -da	taxmin yuklamasi + urg'u yuklamasi

Ushbu jadval turkiy tillarning agglutinatib tabiati bitta negizga ketma-ket to'qqizta affiks qo'shilishi orqali butun bir gap mazmunini ("Это потому, что вы, наверное, не автоматизировали" / "It must be because you did not mechanize") bitta so'z doirasida ifodalay olishini aniq ko'rsatadi, bu esa german va slavyan tillaridagi analitik (qo'shma so'z asosidagi) nomlanish usullaridan tubdan farq qiladi.

Umumiy natijalar shuni ko'rsatadiki, nominatsiya jarayoni — universal kognitiv hodisa bo'lsa-da, uning amalga oshish vositalari (tanlangan belgi, fonetik shakl, morfologik mexanizm) har bir tilning tipologik xususiyatlari va xalqning tabiiy-madaniy muhiti bilan chambarchas bog'liq. Bu xulosa til birliklari tartibi va tuzilishiga oid tipologik universalialar haqidagi klassik tadqiqotlar bilan ham uyg'unidir [Greenberg, 1963; 73].

MUNOZARA

Tadqiqot davomida olingan natijalar so'z va nominatsiya muammosining bir qator nazariy qarashlar bilan uyg'un, ayni paytda ularni yangi qiyosiy material asosida boyitadigan jihatlariga ega ekanligini ko'rsatdi. Birinchi navbatda, turli tillardagi bir xil predmet yoki hodisaning turlicha belgi asosida nomlanishi (1-jadvalda ko'rsatilganidek, "quyon" so'zining nemis tilida rangga, rus tilida harakatga, venger tilida esa quloq uzunligiga asoslanishi) shuni tasdiqlaydiki, nominatsiya jarayoni qat'iy belgilangan qoidalarga emas, balki har bir xalqning tabiiy-geografik muhiti, kundalik tajribasi va idrok ustuvorliklariga bog'liq holda kechadi. Bu xulosa V. Humboldt va L. Vaysgerberning til xalq ruhiyatini aks ettiradi va borliqni o'ziga xos tarzda "shakllantiradi" degan g'oyalari bilan mosligini ko'rsatadi, biroq bizning tahlilimiz bu g'oyani mavhum falsafiy tezis darajasidan chiqarib, aniq leksik misollar (quyon, daryo, bulbul) orqali empirik tasdiqlaydi.

Ikkinchi jihat — taqlidiy so'zlarning semiotik tabiati masalasi. Tahlil natijalari S. V. Voronin va Ch. Pirs nazariyalarining amaliy asosga ega ekanligini ko'rsatdi: chuvash va buryat tillaridan keltirilgan o'nlab taqlidiy birliklar, shuningdek, o'zbek, rus, ingliz, nemis tillaridagi tovush taqlidlari (chiq-chiq/tick-tock/tik-tok kabi) tovush va ma'no o'rtasidagi "tabiiy" bog'liqlikning universal hodisa ekanligini tasdiqlaydi. Bu xulosa zamonaviy xalqaro tadqiqotlar bilan ham mos keladi: ikoniklik tilning periferik emas, balki fundamental xususiyati sifatida e'tirof etilmoqda va u biologik, madaniy hamda kontekstual omillar bilan shakllanadi [Lockwood, G., Dingemanse, M., 2015]. Shu bilan birga, har bir tilning o'ziga xos fonetik tizimi taqlidiy so'zlarning shaklini belgilaydi, bu esa ikon belgilarning ham mutlaq emas, balki "madaniy filtr" orqali o'tgan motivatsion belgilar ekanligini ko'rsatadi — bu fikr ikoniklikning ikkilik emas, balki gradual (bosqichli) hodisa ekanligi haqidagi xalqaro tadqiqotlar xulosalari bilan hamohang [Ćwiek va boshqalar, 2025]. Demak, taqlidiy so'zlarni faqat ikonik belgi sifatida emas, balki tabiiy motivatsiya bilan til tizimining konvensional cheklovlari o'rtasidagi murosa mahsuli sifatida talqin qilish maqsadga muvofiqroq bo'lishi mumkin. Bu qarash zamonaviy tanqidiy sharhlarda ham qo'llab-quvvatlanadi, garchi ikoniklikning til o'zlashtirishga ta'siri hali yakuniy hal etilmagan masala sifatida qaraladi [Nielsen, Dingemanse, 2021].

Uchinchi, etimologik tahlil natijalari so'zning ichki shakli vaqt o'tishi bilan "so'nib borishi" haqidagi R. A. Budagov pozitsiyasini tasdiqladi, biroq bu jarayonning bir tekis kechmasligini ham ko'rsatdi. Masalan, ingliz tilidagi *nice* so'zi dastlabki shakli bilan hozirgi ma'no o'rtasida deyarli hech qanday aloqa qolmagan bo'lsa, o'zbek tilidagi "quyon" yoki "isiriq solmoq" kabi birliklarda dastlabki motivatsiya hamon ma'lum darajada sezilib turadi. Bu farq, bizningcha, so'zning qo'llanish chastotasi, uning umumiy leksikadagi "yuki" hamda jamiyatning so'z tarixiga bo'lgan madaniy-ma'naviy munosabati bilan bog'liq bo'lishi mumkin — bu masala alohida tadqiqot mavzusi bo'lishga loyiq.

To'rtinchidan, strukturaviy-morfologik tahlil doirasida ko'rib chiqilgan o'zbek tilidagi ko'p bosqichli affiksatsiya hodisasi (2-jadvalda keltirilgan "mashinalashtirmaganligingizdandirda" kabi) turkiy tillarning agglutinatib tabiatini nafaqat grammatik, balki nominatsion nuqtayi nazardan ham yoritishga xizmat qiladi: har bir qo'shilgan affiks aslida yangi "mikro-nom" yoki yangi propozitsion ma'no qatlamini hosil qiladi. Bu hodisani german yoki slavyan tillaridagi qo'shma so'z yasalihi bilan qiyoslash shuni ko'rsatadiki, turli tipologik tizimlar bir xil kommunikativ ehtiyojni (murakkab tushunchani bitta leksik birlik bilan ifodalash) tubdan farqli vositalar orqali qondiradi — biri qo'shish (kompozitsiya), ikkinchisi esa ketma-ket affiksatsiya orqali.

Shu bilan birga, tadqiqot davomida ayrim cheklovlar ham yuzaga keldi. Xususan, qiyoslangan tillar soni (o'n ikkidan ortiq til) keng qamrovli bo'lsa-da, har bir til bo'yicha misollar soni cheklangan bo'lib, bu xulosalarning statistik emas, balki sifat (kvalitativ) xarakterga ega ekanligini anglatadi. Kelajakda korpus lingvistikasi metodlaridan foydalangan holda kengroq miqyosdagi tahlil olib borish, nominatsiya tamoyillarining tillararo tarqalish chastotasini aniqlash imkonini berishi muhimdir. Shunga qaramay, olingan natijalar so'z va nominatsiya nazariyasining nafaqat falsafiy-mavhum, balki aniq qiyosiy-tipologik dalillar bilan ham asoslanishi mumkinligini hamda bu yo'nalishning zamonaviy tilshunoslik uchun dolzarbligini yana bir bor tasdiqlaydi.

XULOSA

Olib borilgan tadqiqot natijasida soʻz, nominatsiya va taqlidiy soʻzlar muammosi nazariy va amaliy jihatdan kompleks tarzda yoritildi. Tadqiqot davomida soʻzning tilning asosiy nominativ birligi sifatidagi maqomi, uning gnoseologik, semiologik va onomasiologik xususiyatlari aniqlandi hamda turli tipologik tizimga mansub tillar materiali asosida qiyosiy tahlil qilindi.

Birinchidan, tadqiqot soʻzga yagona ilmiy taʼrif berishning murakkabligini yana bir bor tasdiqladi: bu murakkablik soʻzning tabiati koʻp qatlamli — bir vaqtning oʻzida nominativ, gnoseologik va semiologik xususiyatlarga ega boʻlishi bilan izohlanadi. Til va tafakkur oʻrtasidagi munosabat, borliqning til orqali aks ettirilishi yoki hatto til tomonidan “yaratilishi” masalasi nazariy jihatdan asoslandi va aniq til misollari bilan dalillandi.

Ikkinchidan, qiyosiy-chogʻishtirma tahlil shuni koʻrsatdiki, nominatsiya jarayoni universal kognitiv hodisa boʻlsa-da, har bir xalq predmet yoki hodisaga nom berishda oʻziga xos belgini tanlaydi. “Quyvon” soʻzi misolida german, slavyan, ugr-fin va turkiy tillar guruhlarining har biri ushbu jonzotning turli xususiyatini (rang, harakat, anatomik belgi) nom sifatida tanlagani aniqlandi. Bu natija tilning xalq tafakkuri va tabiiy-madaniy muhit bilan uzviy bogʻliqligini yaqqol namoyon etadi.

Uchinchidan, taqlidiy soʻzlarning tahlili ularning semiotik jihatdan ikon belgilar sirasiga kirishini, biroq bu ikonlik mutlaq emas, balki har bir tilning fonetik tizimi orqali “sayqallangan” holda namoyon boʻlishini koʻrsatdi. Chuvash va buryat tillaridagi boy taqlidiy birliklar fondi bu xalqlarning tabiat hodisalariga boʻlgan yaqin munosabatini aks ettiradi.

Toʻrtinchidan, etimologik tahlil soʻzning ichki shakli vaqt oʻtishi bilan zaiflashishi yoki butunlay yoʻqolishi mumkinligini, biroq bu jarayon barcha soʻzlarda bir xil tezlikda kechmasligini koʻrsatdi. Beshinchidan, strukturaviy-morfologik tahlil turkiy tillarning, jumladan, oʻzbek tilining agglutinatib tabiati orqali bitta negizdan koʻp bosqichli affiksatsiya yoʻli bilan murakkab mazmunlarni bitta soʻz doirasida ifodalash imkoniyatiga ega ekanligini aniq dalillar bilan koʻrsatdi.

Umuman olganda, tadqiqot natijalari nominatsiya nazariyasining nafaqat falsafiy-mavhum, balki aniq tillararo qiyosiy dalillar bilan ham boyitilishi mumkinligini isbotladi. Olingan xulosalar lugʻatshunoslik, etimologiya, qiyosiy-tipologik tilshunoslik hamda tarjimashunoslik sohalarida amaliy ahamiyatga ega boʻlib, kelgusida korpus lingvistikasi metodlari asosida kengroq til materiali jalb etilgan holda davom ettirilishi tadqiqot natijalarining ishonchligini yanada oshirishi mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Ćwiek A., Kreiman J., Fuchs S. Introduction to the Special Issue on Iconicity and Sound Symbolism // The Journal of the Acoustical Society of America. – 2025. – Vol. 157, № 5. – P. 3806–3813. – DOI: 10.1121/10.0036662. URL: <https://doi.org/10.1121/10.0036662>
2. Akita K., McLean B., Park J., Thompson A. L. Iconicity Mediates Semantic Networks of Sound Symbolism // The Journal of the Acoustical Society of America. – 2024. – Vol. 155, № 4. – P. 2687–2697. – DOI: 10.1121/10.0025763. URL: <https://doi.org/10.1121/10.0025763>
3. Imai M., Kita S., Akita K., Saji N., Ohba M., Namatame M. Does Sound Symbolism Need Sound? The Role of Articulatory Movement in Detecting Iconicity between Sound and Meaning // The Journal of the Acoustical Society of America. – 2025. – Vol. 157, № 1. – P. 137–148. – DOI: 10.1121/10.0034832. URL: <https://doi.org/10.1121/10.0034832>
4. Lockwood G., Dingemanse M. Iconicity in the Lab: A Review of Behavioral, Developmental, and Neuroimaging Research into Sound-Symbolism // Frontiers in Psychology. – 2015. – Vol. 6. – Art. 1246. – DOI: 10.3389/fpsyg.2015.01246. URL: <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2015.01246>
5. Vinson D., Jones M., Sidhu D. M., Lau-Zhu A., Santiago J., Vigliocco G. Iconicity Emerges and Is Maintained in Spoken Language // Journal of Experimental Psychology: General. – 2021. – Vol. 150, № 11. – P. 2293–2308. – DOI: 10.1037/xge0001024. URL: <https://doi.org/10.1037/xge0001024>
6. Winter B., Perlman M. Size Sound Symbolism in the English Lexicon // Glossa: A Journal of General Linguistics. – 2021. – Vol. 6, № 1. – Art. 79. – P. 1–13. – DOI: 10.5334/gjgl.1646. URL: <https://doi.org/10.5334/gjgl.1646>
7. Westbury C., Hollis G., Sidhu D. M., Pexman P. M. Weighing Up the Evidence for Sound Symbolism: Distributional Properties Predict Cue Strength // Journal of Memory and Language. – 2018. – Vol. 99. – P. 122–150. – DOI: 10.1016/j.jml.2017.09.006. URL: <https://doi.org/10.1016/j.jml.2017.09.006>
8. Neuliep J. W. Sapir-Whorf Hypothesis // The International Encyclopedia of Intercultural Communication / ed. by Y. Y. Kim. – Wiley, 2017. – DOI: 10.1002/9781118783665.ieicc0111. URL: <https://doi.org/10.1002/9781118783665.ieicc0111>
9. O'Neill S. P. Sapir-Whorf Hypothesis // The International Encyclopedia of Language and Social Interaction / ed. by K. Tracy, T. Sandel, C. Ilie. – Wiley, 2015. – DOI: 10.1002/9781118611463.wbielsi086. URL: <https://doi.org/10.1002/9781118611463.wbielsi086>
10. Косых Е. А. Русская ономазиология. – Барнаул: Алтайский государственный педагогический университет, 2016. URL: <https://books.altspu.ru/document/53>
11. Кондрашов Н. А. История лингвистических учений: учебное пособие. – 4-е изд. – Москва: Книжный дом «Либроком», 2013. – 224 с. URL: <https://www.livelib.ru/book/1000876830-istoriya-lingvisticheskikh-uchenij-n-a-kondrashov>
12. Разумова Л. В. Стилистические аспекты вторичной номинации имен собственных в структуре художественного текста: дис. ... канд. филол. наук. – Челябинск, 2002. – 157 с. URL: <https://www.dissercat.com/content/stilisticheskie-aspekty-vtorichnoi-nominatsii-imen-sobstvennykh-v-strukture-khudozhestvennogo>
13. Гумбольдт В. фон. Язык и философия культуры / сост., общ. ред. и вступ. ст. А. В. Гулыги, Г. В. Рамишвили. – Москва: Прогресс, 1985. – 451 с. URL: https://imwerden.de/pdf/humboldt_yazyk_i_filosofiya_kultury_1985_ocr.pdf

14. Вайсгербер Й. Л. Родной язык и формирование духа / пер. с нем., вступ. ст. и коммент. О. А. Радченко. – Москва: Издательство Московского университета, 1993. – 224 с. URL: aniqlanmadi.
15. Соссюр Ф. де. Труды по языкознанию. – Екатеринбург: Университет, 1999. – 425 с. URL: aniqlanmadi (1999-yilgi nashrning bibliografik ma'lumotlari mustaqil tasdiqlanmadi).
16. Peirce C. S. Collected Papers of Charles Sanders Peirce: In 8 Volumes / ed. by C. Hartshorne, P. Weiss, A. W. Burks. – Cambridge, MA: Harvard University Press, 1931–1958. URL: <https://archive.org/search?query=Collected+Papers+of+Charles+Sanders+Peirce>
17. Языковая номинация (общие вопросы) / отв. ред. Б. А. Серебренников, А. А. Уфимцева; АН СССР, Институт языкознания. – Москва: Наука, 1977. – 359 с. URL: <https://search.rsl.ru/ru/search#q=Языковая%20номинация%20общие%20вопросы%201977>
18. Будагов Р. А. Введение в науку о языке. – 3-е изд. – Москва: Добросвет-2000, 2003. – 544 с. – С. 80, 84. URL: <https://search.rsl.ru/ru/search#q=Будагов%20Введение%20в%20науку%20о%20языке%202003>
19. Online Etymology Dictionary. Nice // Online Etymology Dictionary / D. Harper. URL: <https://www.etymonline.com/word/nice>
20. Воронин С. В. Основы фоносемантики. – Ленинград: Издательство Ленинградского университета, 1982. – С. 42. URL: <https://search.rsl.ru/ru/search#q=Воронин%20Основы%20фоносемантики%201982>
21. Štekauer P. Onomasiological Approach to Word-Formation // Handbook of Word-Formation / ed. by P. Štekauer, R. Lieber. – Dordrecht: Springer, 2005. – Vol. 64. – P. 207–232. – DOI: 10.1007/1-4020-3596-9_9. URL: https://doi.org/10.1007/1-4020-3596-9_9
22. Perniss P., Thompson R. L., Vigliocco G. Iconicity as a General Property of Language: Evidence from Spoken and Signed Languages // Frontiers in Psychology. – 2010. – Vol. 1. – Art. 227. – DOI: 10.3389/fpsyg.2010.00227. URL: <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2010.00227>
23. Dingemanse M., Schuerman W., Reinisch E., Tufvesson S., Mitterer H. What Sound Symbolism Can and Cannot Do: Testing the Iconicity of Ideophones from Five Languages // Language. – 2016. – Vol. 92, № 2. – P. e117–e133. – DOI: 10.1353/lan.2016.0034. URL: <https://doi.org/10.1353/lan.2016.0034>
24. Nielsen A. K. S., Dingemanse M. Iconicity in Word Learning and Beyond: A Critical Review // Language and Speech. – 2021. – Vol. 64, № 1. – P. 52–72. – DOI: 10.1177/0023830920914339. URL: <https://doi.org/10.1177/0023830920914339>
25. Lucy J. A. Linguistic Relativity // Annual Review of Anthropology. – 1997. – Vol. 26. – P. 291–312. – DOI: 10.1146/annurev.anthro.26.1.291. URL: <https://doi.org/10.1146/annurev.anthro.26.1.291>
26. Jakobson R. Quest for the Essence of Language // Diogenes. – 1965. – Vol. 13, № 51. – P. 21–37. – DOI: 10.1177/039219216501305103. URL: <https://doi.org/10.1177/039219216501305103>
27. Clauson G. An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish. – Oxford: Clarendon Press, 1972. – 989 p. URL: <https://archive.org/details/etymologicaldictionaryofprethirteenthcenturyturkish>
28. Greenberg J. H. Some Universals of Grammar with Particular Reference to the Order of Meaningful Elements // Universals of Language / ed. by J. H. Greenberg. – Cambridge, MA: MIT Press, 1963. – P. 73–113. URL: <https://linguistics.berkeley.edu/~syntax-circle/syntax-group/spr08/greenberg1963.pdf>
29. Comrie B. Language Universals and Linguistic Typology: Syntax and Morphology. – Chicago: University of Chicago Press, 1981. URL: <https://books.google.com/books?q=Bernard+Comrie+Language+Universals+and+Linguistic+Typology+1981>
30. Aronoff M. Word Formation in Generative Grammar. – Cambridge, MA: MIT Press, 1976. – Linguistic Inquiry Monographs, № 1. URL: <https://mitpress.mit.edu/9780262510175/word-formation-in-generative-grammar/>
31. Bloomfield L. Language. – New York: Henry Holt and Company, 1933. – 564 p. URL: <https://archive.org/details/language00bloo>